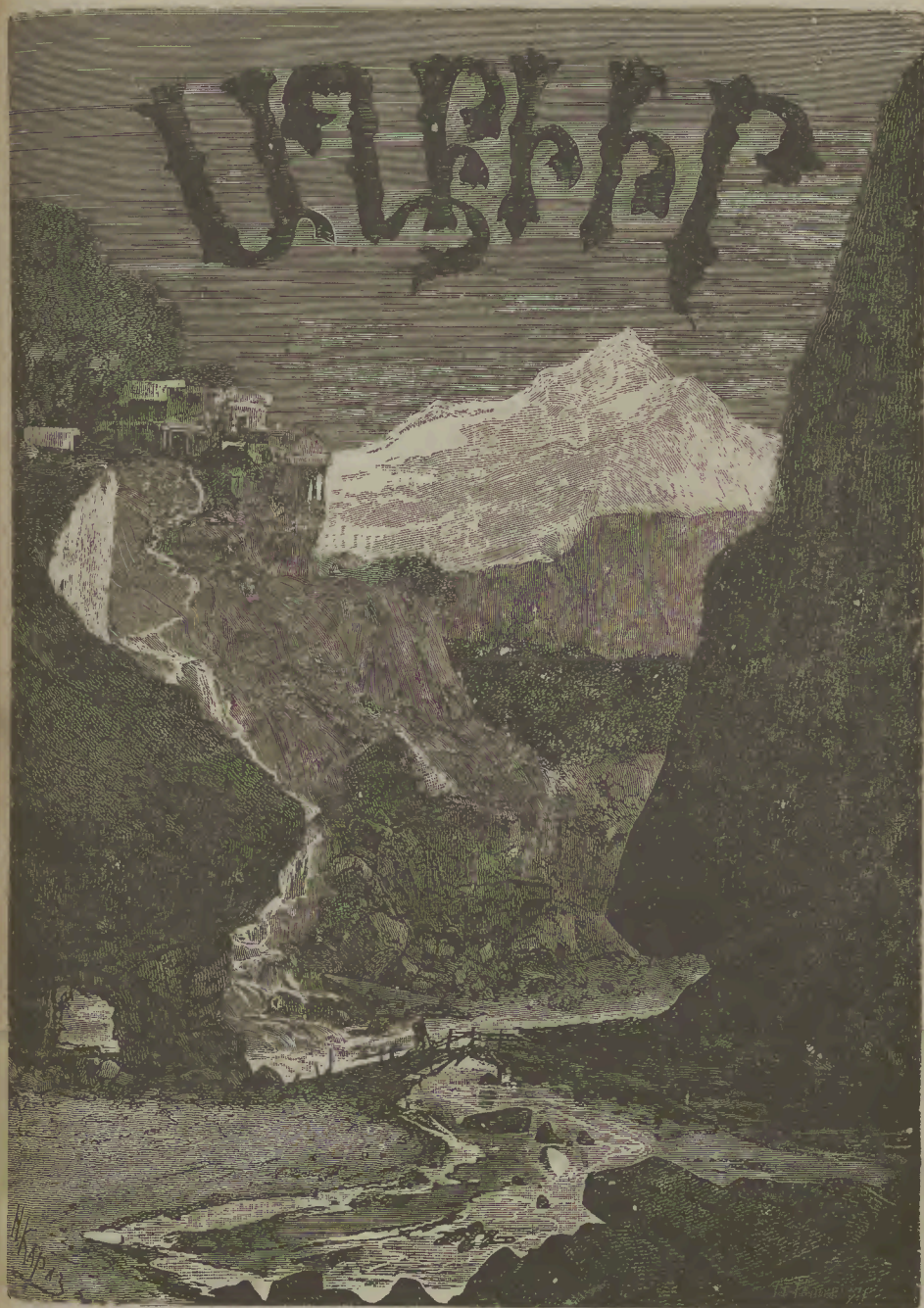

Բ Գ Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Աղբիւր №№ 5—6

Աղբիւրի ալբում. Արագիւններ. (պատկեր): Գարունը եւ Սօսին. Ե. Բաղդասարեանց: Մանուկ եւ մանուկներ. Մ. Միսաքեան: Շաւարշի ցանկութիւնը (փոխադր.) Սոֆիա Տէր-Ստեփանեան: Սագեր եւ ձկներ (ստանաւոր). Սիմէոն Սափա-րեանց: Առասպել (Թարգմ.) Գէորգ Բաբուրեանց: Մեղեդիներ (ոտանաւոր). Ոնոփրիտ Անուիեան: Վայելչագեղը եւ Լուսա-գեղը. (շարունակ.) Երւանդ Մովսիսեան: Իմ տիկնիկս էլ կարդալ է ուզում?.. (պատկեր):

Գիտութիւն եւ արեւս

Բնագիտական գրույցներ. XIII Սաոցային գետեր. Ե. Թովիչեան:

Սկզբնական ծանօթութիւն ըուսաքանութեան մասին. XIII Մի կախարդ խոտ. (նկարներով) Ա. Ք.: Վազողներ. (պատկեր):

Հ Ե Տ Ա Բ Բ Բ Բ Ա Կ Ա Ն

Կենդանիների կեանքը. XXIV Լուսատու միջատներ. XXV. Զրային լուսատու կենդանիներ. Ե. Թ.:

Դ Ի Տ Ա Կ Ա Ն Գ Բ Օ Ս Ա Ն Բ

Կշիռ ունեցող երկու գրչահատեր. Գ. Բ.:

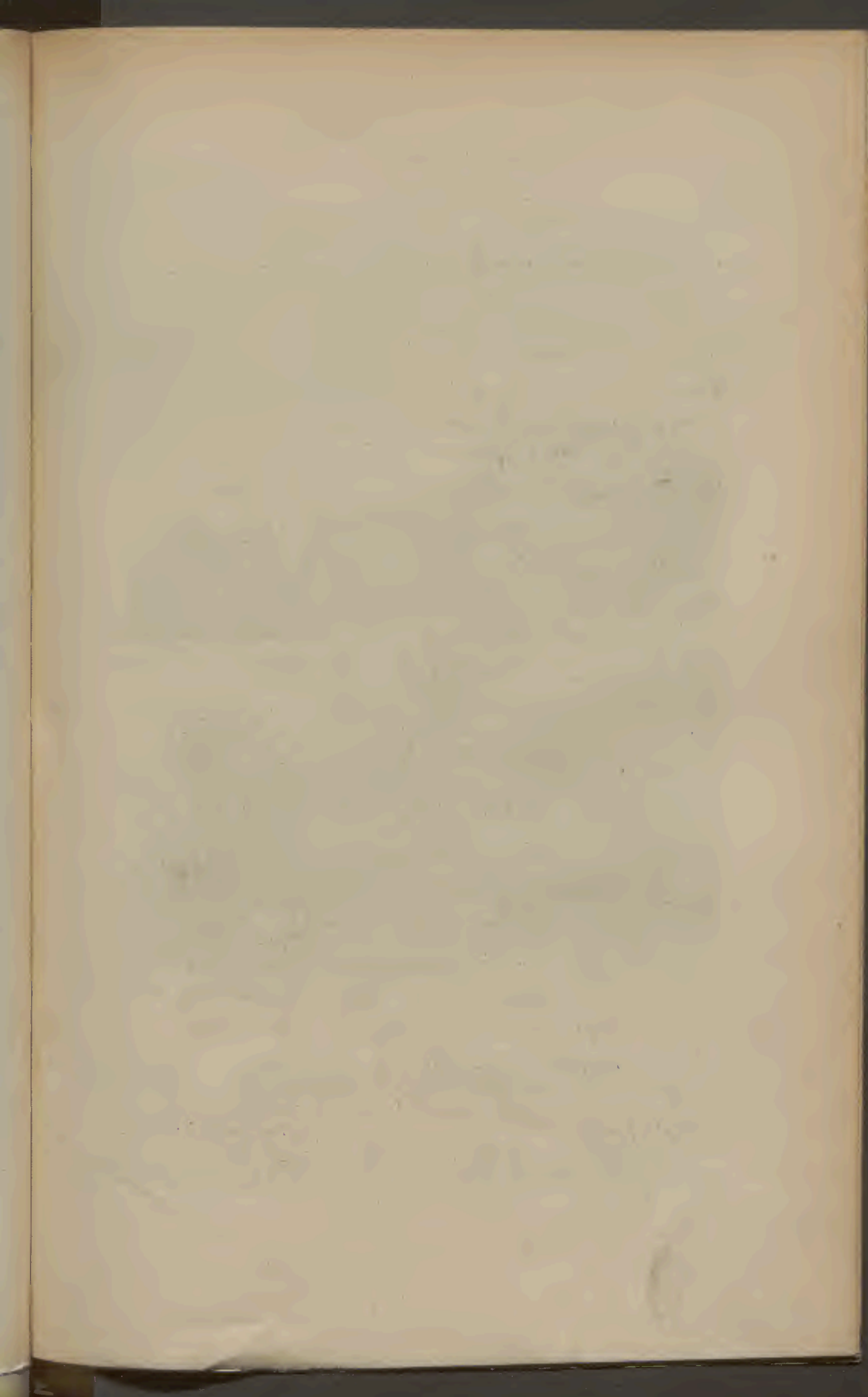
Զ Լ Ա Ր Ն Ա Լ Ի Բ

Հանելուկներ, առաջարկութիւն:

Յայտարարութիւններ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՅ

Ինչպէս ամեն տարի, այս տարի էլ Աղբիւրի
№№ 5—6 միացած են հրատարակում:

Ա՛խ, արագիլ, արագիլ,
Բարով եկիր, արագիլ...

Փողով. երգ.

Աղբիւրի ալրոմ.

Մայիս-Յունիս 1897.

ՊՈՏԿԵՐԱԶԱՐԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ
Եւ յտեղած դասփարակների համար
XV ՏԵՐԻ №№ 5-6 ՄԱՅԻՍ-ՅՈՒՆԻՍ 1897 թ.

Գարունը եւ Սօսից

Եկաւ գարունը
պայծառ օրերով,
առուն վազում է
նեղ նեղ ձորերով.
մեղուն էլ ծաղկից

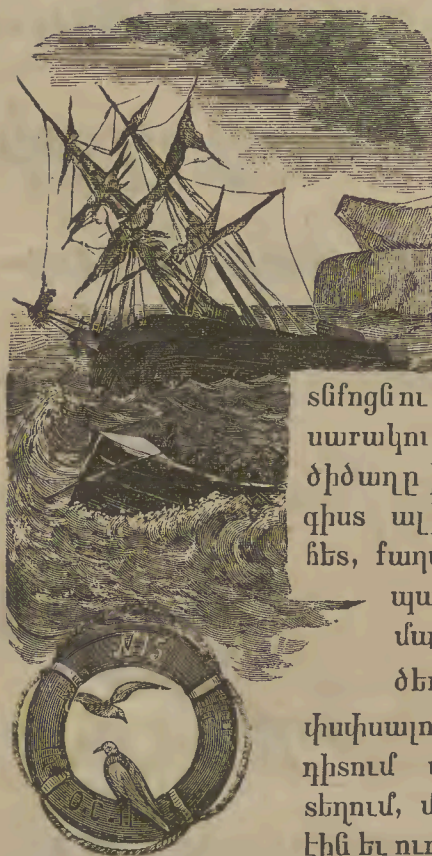
Ժաղիկ ցատկելով,
շինուժ է մեղր կո-
լոր հացերով:

Մոր կենդանացած
կանաչ թփերը, բող-
բոջ են տւել հանել
թեւերը. նորնոր
բացւել է ծաղկի կո-
կոնիկ, տալիս մե-
ղուններին հիւթը
քաղցրիկ:

Եւ միայն հեռուում
աւագի վրայ, մ'նա-
ցել է սօսին մի կողքի
վրայ. չոր արմատ-
ները նրան, անկեն-
դան թողին երկրի
երեսին:

Նրա չորացած
փտած արմատներ,
կըլինին վկայ եր-
կար տարիներ...

Եղիշ Բաղդասարեանց

Ծովափնեայ ֆաղաֆ, ծովափնեայ փողոց: Նաւերի եւ երկաթուղու անընդհաս սուլոցը, կառքերի դղրդոցը, զանգակների ծնգծնգոցը, բեռնակիրների սնոցնու հարայ-հոռոցը, զքօսնող հասարակութեան փսփսոցն ու բարձր ծիծաղը խառնուած Սեւ ծովի անհանգիստ ալիքների խլացուցիչ աղմուկի հետ, ֆաղափին մի կենդանի, եռուն պասկեր էին տալիս: Արեւը կամաց-կամաց մայր էր մտնում. ծեր եւ մանուկ, կին եւ մարդ

փսփսալով, ֆրէշալով զքօսնում էին եւ դիտում արեւի մուսքը: Փողոցի մէջ-տեղում, մի ֆանի մանուկներ խաղում էին եւ ուրախ-ուրախ բռնչկոտում: Հեռ-

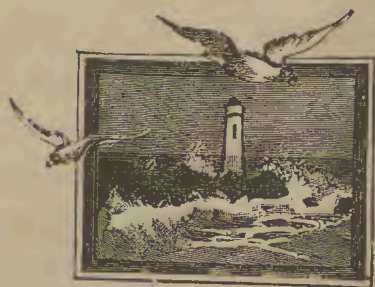
ւից երկու ձիւնի նման սպիտակ ձի լծած կառք ֆամու պէս սլանում էր: Ճանապարհ... լսում էր կառապանի խոսքոս ձայնը: Գո՛ւ՛ո՛ւ... Լսեց մի աղեկտուր հիչ...

Կառքն անցաւ... փողոցի մէջ տեղում, փոռու մէջ բաւալած, փռւած գլխով ընկած էր մանուկներից մէկը դիակը: Ուղեղն արեան եւ փոռու հետ շաղախւած դուրս

էր թափւել գանգի ոսկորներից. ամբոխը թափւեց. մանուկը մեռած էր. շատերը հեկեկացին. տեսարանը սրսանալիկ էր: Հեռւից լսեց մի նիչ, մի սոսկալի աղիողորմ նիչ, որ միայն մօր սրտից կարող է դուրս գալ որդու յանկարծակի մահը լսելով... Վազում էր երեխայի մայրը. տեսարանը աւելի սրսանալիկ դարձաւ. հանդիսատեսների աչքերից կաթկաթում էր արատւոյր...

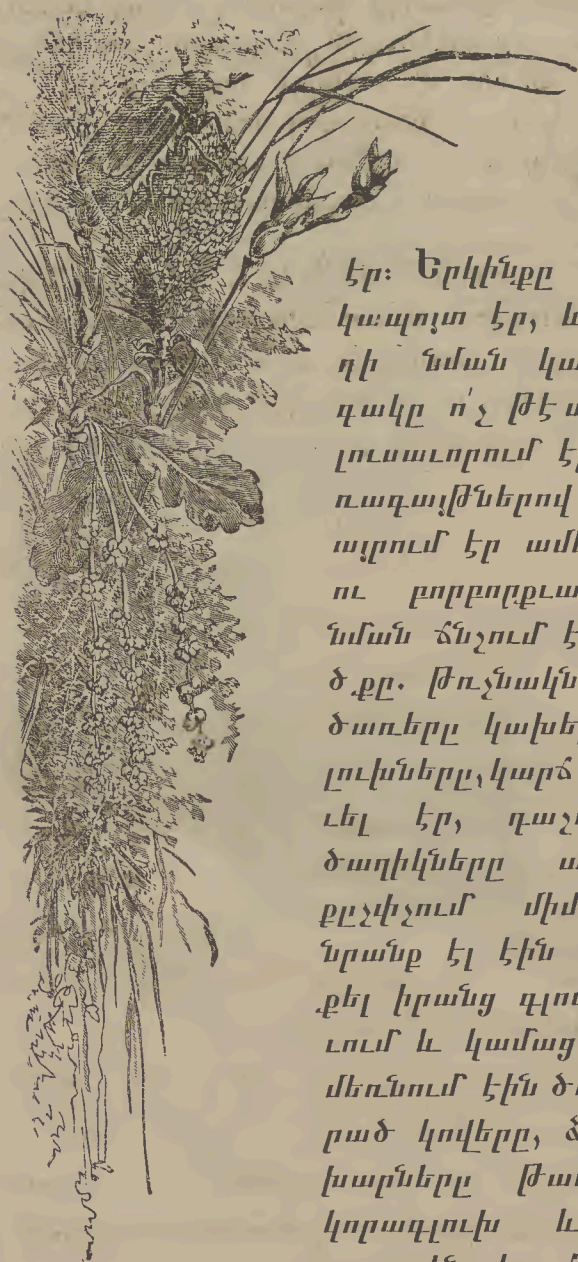
Եւ դիտում էի. արատւոյն եկաւ եւ... սառեց աչքերիս մէջ... մեամոլոր հեռացայ. մանուկի արիւնաշողաղ դիակը աչքիս առաջից չէր հեռանում. աչքերումս սառած արատւոյնները միանգամից դուրս ցայտեցին, երբ յիշեցի բիրտ անպաշտպան երեխաներ, որոնց վրայ լացող անգամ չըկայ...

Մ. Միսսեան

ՅԵՒԱՐԹԻ ՅԱՆՎՈՒԹԻՒՆԸ

Նվիրում է Աղբիւրի մասաղ ընթերցողներին:

Յուշիսի

խեղդող ու
տոթազին, շոք
օրերից մէկն

էր: Երկինքը պայծառ ու
կապուտ էր, և հրալին գըն-
դի նման կարմրած արե-
գակը ո՛չ թէ տաքացնում ու
լուսաւորում էր, այլ իր ճա-
ռագալթներով անխղճօրէն
ալրում էր ամեն ինչ: Ծանր
ու բորբոքեաւծ օդը արձձի
նման ճնշում էր ամենի կուր-
ծքը. թռչնակները լռել էին,
ծառերը կախել իրանց գը-
լուխները, կարճ խոտը խանձ-
ւել էր, դաշտային ուրախ
ծաղիկները այլ ևս չէին
ըըչփշում միմեանց հետ.
նրանք էլ էին տխրագին թե-
քել իրանց գլուխները, տանջ-
ւում և կամաց ու հանդարտ
մեռնում էին ծարաւից: Լղա-
րած կովերը, ձիերն ու ոչ-
խարները թափառում էին
կորագլուխ և մի տեսակ
ողբագին էր հնչում նրանց

մայրցն ու բառաչոցը:

Իսկ թշառ գիւղերի խարխուլ խրճիթներում լսւում էր կանանց ու մանուկների սիրտ կտրատող լացը, և հայրերը, ամուսիններն ու եղբայրները, յօնքերը կիտած, թախծալի նայում էին նրանց վրայ: Աիրակի օրերն էլ գիւղի պառանները և հարսն ու աղջիկ ոտաբոբիկ գնում էին՝ անտառապատ բլրակի վրայ գտնւող՝ գիւղական գերեզմանատունը և այնտեղ ս. Մինասի մատուռի քարերը լիզելով՝ ծնկաչոք ողբում և երկնքի գուլթն էին հայցում... Ոչ մի տեղ այլ ևս չէր լսւում ուրախ ծիծաղ, ոչ կատակ, ոչ էլ կտրիճ գեղջուկի հրգը: Սաստիկ շոքից տանջւած երեխաներն էլ նոյն իսկ տխրել էին և դադարել խաղալուց: Երաշտութիւնը մի սարսափելի թշառութիւն է առանց այն էլ աղքատ գիւղացու համար. երաշտութիւնը՝ դանդաղ, սովատանջ մահ է բիւրաւոր մարդկանց համար, չարատանջ մահ, իսկ կենդանի մնացածների համար նա մուրացկանութիւն է բերում. գիւղացիները այդ լաւ էին հասկանում և բուռն թախիծով նայում էին դէպի երկինք:

Արդէն վեց շաբաթ էր, որ մի կաթիլ անձրև չէր եկել. դաշտերը այրւել էին, կարծես ամայացած լինէին հրդեհից. այրւել էին և շրջակայ անտառները: Հազիւ էր շարժւում ուժասպառ

եղած տաւարը. իսկ շորից թուլացած, յոգնած և սպասելուց բեզարած մարդիկ թափառում էին ուրւականների նման:

Գիւղացիների խնդրելով՝ Գանձասարի վանահայրը Աջը տանում էր գիւղից-գիւղ, և բահանաները թափորներ էին անում վարդապետի հետ միասին: Զերմեռանդ ու սրտագին էր գիւղացիների աղօթքը. Աստուած լսեց նրանց տանջւած ու վշտացած սրտերի խորքերից բղխած աղօթքը, — և ահա ջինջ ու կապուտակ երկնքի վրայ երևաց մի փոքրիկ, սպիտակ ու թափանցիկ ամպ, և գիւղացիների տանջւած սրտերում, ինչպէս հազիւ փայլփող մարխը ձմեռւայ գիշերին, ցոլաց յոյսը, աչո՛, սովամահ լինելուց փրկւելու յոյսը, թէև ամպիկը աչնքան փոքր էր և աչնքան սպիտակ ու թափանցիկ, որ ամեն բոպէ կարելի էր սպասել, թէ նա կ'անչալտանայ անսահման կապուտակութեան մէջ: Սակայն սպիտակ ամպը հեզիկ ու անսահման սիրով նայում էր փոքրիկ, թշուառ գիւղերի և խարխուլ խրճիթների վրայ, և նրանում մի վսեմ միտք ծագեց — ազատել այդ քաղցած, տանջւած մարդկանց, փրկել նրանց դանդաղ, սովատանջ մահից...

— Մի՛ մտածիր դատարկ բաների մասին, — ասաց ամպին արևի կիզիչ ճառագայթը,

զգւանքով խաղալով նրա հետ:—Թո՛ղ տանջւեն նրանք, մե՛զ ի՞նչ փոյթ! Ձե՞ որ, ցանկանալով նրանց ազատել, դու կոչնչանաս, նրանց փրկելով՝ կըմեռնես: Աւելի լա՞ւ չէ՝ լողալ կապուտ, անեզր տարածութեան մէջ, խաղալ մեզ հետ, զգալ մեր փայփայանքը, օրօրել հողմի կամքով և ալդպէս զւարճանալ կեանքով:

—Թո՛ղ, թող,—չնչաց թեթեւ զեփուռը,— է՛հ, թող նրանք մեռնեն, մեր ի՞նչ գործն է!...

Բայց սպիտակ ամպը զայրութով երես դարձրեց ուրախ ճառագայթից և զւարթ զեփուռից. նա յօնքերը կիտեց, մթնեց ու սկսեց աւելի և աւելի աճել, աւելի և աւելի սեւանալ: Վերջապէս, նա բոլորովին ծածկեց իր հետ խաղացող ճառագայթներին. իսկ սրանք, ամպով ծածկւած՝ դեռ էլի շնչում էին. «ինչի՞ համար ես հոգս քաշում, թող, չէ՞ որ կոչնչանաս!» Բայց ամպը, դառնալով մի մեծ ու մռայլ ամպակոյտ, չէր լսում նրանց. նա կրկին անգամ սիրով թերեց դէպի թշառ գիւղերը, դէպի խարխուլ խրճիթները... Լսեց որոտ, փայլատակեց կայծակը և թափւեց յորդառատ, կենսատու, թարմացնող անձրև... Երկար տեղաց վաղուց ցանկացած զովարար անձրևը: Ծառերը սկսեցին ազատ շնչել, խոտը նորից կանաչեց, ծա-

ղիկները բարձրացրին իրանց գլխիկները. իսկ մարդիկ—գիւղական աղգաբնակութիւնը—հրճւանքով և ջերմ աղօթքով ողջունեցին ամպին, որ նրանց փրկեց սովամահ լինելուց։ Հայրերը զւարթացան, մայրերը դադարեցին լաց լինելուց, մանուկները դուրս թափեցին փողոց, թռչնակները երգեցին, իսկ ամպը, որ կատարել էր այդ փրկարար, վսեմ գործը, իրաւ որ մեռնում էր։

Սակայն շատ վսեմ ու փառահեղ էր նրա մահը։ Նա այլ ևս չէր լսում արեգակի ճառագայթների ծաղրը, որ նորից ճանապարհ էին քացել իրանց համար. նա ուրախացած նայում էր նորոգւած բնութեանը, կենդանացած ծառերին ու ծաղիկներին և փրկւած մարդկանցը։ Մեռնելով, աւելի ու աւելի փոքրանալով, աւելի սպիտակելով ու թափանցիկ դառնալով, նա ըզգում էր, որ զուր չի մեռնում, որ այդ կանաչած խոտերը, այդ չարութիւն առած բնութիւնը, այդ փրկւած մարդիկ՝ իր անձնազոհութեան արդիւնքն են։ Եւ քաղցր ժպտալով ու լսելով թռչնակների ուրախ ճուղիւնը, ծաղիկների մեղմ շշնջոցը և մարդկանց ջերմ և ուրախ աղօթքը, ամպը անչափտացաւ անեղր տարածութեան մէջ։

—Մայրի՛կ,—հանդարտ և մտախոհ շշնջաց իր բարի մօրը գունատ ու նիհար տասներկու

տարեկան Շաւարչը, գիւղական ուսուցչի որդին, որ կանգնած էր լուսամուտի առաջ. — մայրիկ, ես կը ցանկանայի ամալ լինել, այն սպիտակ ամալը, որ ազատեց այնքան հազարաւորներէ կեանքը սովամահ լինելուց և կենդանացրեց ամբողջ բնութիւնը:

Բարի կիներ տխրութեամբ ու մայրական երկիւղով սեղմեց որդու գլուխը իր կրծքին, որովհետեւ նրան զարմացրեց և վախեցրեց մանկան սևորակ աչքերի մէջ փայլող կրակը և նիհար դէմքի կարմրութիւնը:

— Բաւական է, սիրելի՛ս, հանդարտութեամբ ասաց մայրը, խաչակնքելով որդու սև գանգուրներով ծածկւած գլուխը:

Բայց մանկան աչքերը փայլում էին էլ աւելի պայծառ, և նա շարունակեց. «Մայրի՛կ, դա մարդկային ամենալաւ վիճակն է — մեռնել և տեսնել ու հասկանալ, որ քո մահը, քո տանջանքը կամ քո աշխատանքը կեանք, ազատութիւն ու փրկութիւն են տալիս հազարաւորներին. այդ է ամենից նախանձելի վիճակը, այդ է Քրիստոսի ցոյց տւած ճանապարհը»:

Տխուր ու լանդիմանական ձևով գլուխը շարժեց ուսուցչի բարի կիներ և դուրս գնաց սենեակից. իսկ գունատ երեխան դեռ կանգնած

էր լուսամուտի առաջ, և նրա զէմքը ողևորու-
թիւն էր արտայայտում. պալծառ փայլում էին
նրա սևորակ աչքերը, արւում էին նիհար թշե-
րը, և նայելով անյատարացող սպիտակ ամպին՝
նա մանկական մաքուր հաւատով խօսք տւեց՝
բոլոր քուռ, ճանջող մարդկանց համար լինել այնպիսի
սպիտակ ամպ...

Փոխադրեց Սոֆիա Տէր-Սեփանեան

Bullfinch

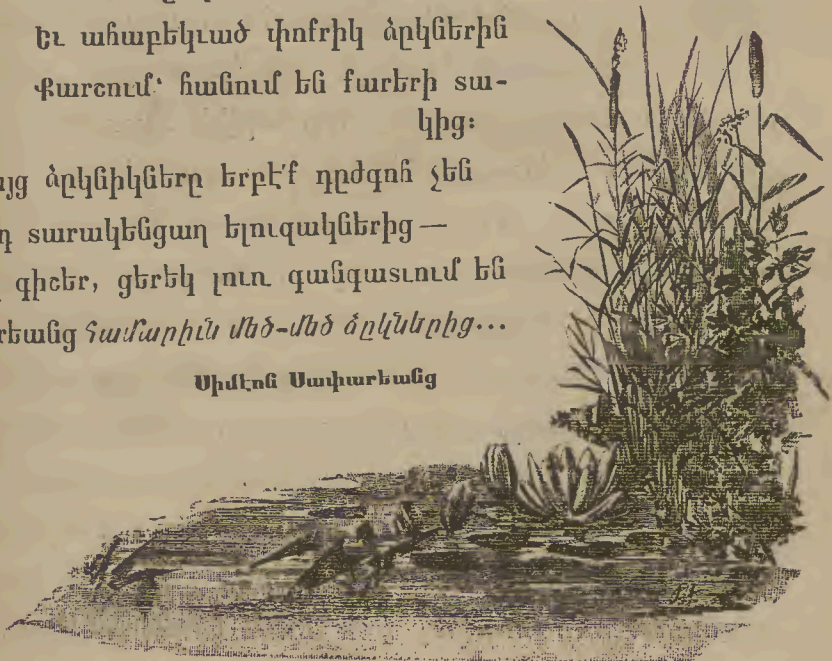

Ս Ա Գ Ե Ր Ե Ի Զ Կ Ն Ե Ր

Դէսակի վերայ պագեոս սագերը
 Երբում՝ գալիս են, հանում աղաղակ.
 Մերք քըշիւորում են ուժեղ թելերը,
 Մերք խորասուզում վրնիս ջրի սակ:
 Այնտեղ աւագոս յասակում խորին
 Նորանք վազում են որսիջամակից
 Եւ անաբեկած փոքրիկ ձրկներին
 Քարեում՝ հանում են փառերի սա-
 կից:

Քայց ձրկնիկները երբէ՛ք դըժգոհ չեն
 Այդ սարակենցաղ ելուզակներից —
 Այլ գիշեր, ցերեկ լուռ գանգասում են
 Իւրեանց համարին մեծ-մեծ ձրկներից...

Սիմէոն Սափարեանց

Ա Ռ Ա Ս Պ Ե Լ

ին ժամանակները Արևելեան աշխարհում կար մի տէրութիւն, որի հրամանակալը յայտնի էր իր բացարձակ անգթութեամբ:

Մի անգամ, պատերաժ լինելով տանջել, չարչարել իր երկու հատակներին մի ամենահասարակ յանցանքի համար, նա հրամայեց կանչել իր տասնևվեցամեայ Ալմարիկ որդուն, այդ արինահեղ տեսարանին ներկայ գտնւելու:

Ալմարիկը թէև զգայուն տղայ էր, սակայն, արիաբար կարողացաւ այդ զարհուրելի տեսարանին նայել, դիմանալ: Ինչպէս հին ժամանակները՝ նա հիանում էր նրանց այն դիմացկունութեամբ, որով երկու թշուառները սարսափելի տանջանքներ տանել կարողացան. մանաւանդ առանձին տալառորութիւն արաւ նրա վրայ այն, որ իր հօր՝ անգութ բռնակալի ցանկութեամբ հարցաքննութեան ներկայ էին երկու երիտասարդ:

ներ, որոնք այդ թշուառ, իսկապէս անմեղ արա-
րածներէ հառաչանքներին ականջ էին դնում
առանց կսկիծ զգալու, առանց լուզւելու, առանց
խղճալու:

Երբ ամեն ինչ վերջացաւ, բռնակալը, դէպի
այլանդակած երկու մարմինները ձեռք մեկնե-
լով՝ ասաց իր որդուն.

— Այլմարի՛կ, իմ օրինակը թող քեզ որպէս
դաս ծառայի: Ահա թէ ինչպէս պիտի հօր
հրամանակալը դէպ իր անձը լարգանք թելադրել
կարողանայ:

Տիրած, լուզած Այլմարիկը ոչինչ չէր պա-
տասխանում: Նա վերադարձաւ իր հօր ամրոցը,
տեսածից միանգամայն վշտացած: Այդ արիւ-
նահեղ՝ գլխատման տեսարանի մասին մոռանա-
լու համար, նա գնաց իր սիրած անտառը, ուր
կրթում, մեծացնում էր զանազան թռչուններ:
Երբ տեղ հասաւ նա, սաստիկ ճիչ արձակեց. իր
սաներին, որոնց նա աճնքան սիրում էր, գեշա-
տիչ թռչունները լօշոտել էին, ցիր ու ցան էին
արել: Տեսնելով այդ՝ նա սաստիկ լաց եղաւ:
Նոր վիշտը ստիպեց մոռանալ առաւօտուայ գըլ-
խատումը:

Նա հաւաքեց բների մօտ թափւած թռչնիկ-
ների մարմինները, օ՛հրանք դեռ տաք էին. չէ՞

որ անմահ զոհերի արիւնը ո՛ւշ է սառչում... Այն ժամանակ, երբ նա վհատած կանգնած էր, թփերի կողմից մի քնքուշ ձայն լսեց.

„Այլմարիկ, տեսնո՞ւմ ես որքան դժւար է սիրածներին կորցնելը: Այն թռչունները, որոնց վրայ դու այդքան խնամք էիր տանում, չափը՝ տակել է անգղը, որն իր ուժը ի չարը դործ դրեց, աւելի թուլերին կարծես վիրաւորելու համար... Այս տեսարանը չէ՞ լիչեցնում քեզ այն երկու թշուառներին, որոնք սպանւեցին հէնց քո և այն երիտասարդների առաջ. ձե՛ր առաջ, որ կարծես այդ տեսակ բաներու միայն հիանալ գիտէր... Եթէ ուզում ես երջանիկ լինել, մի՛ հաւատալ հօրդ խօսքերին և նրա օրինակին մի՛ հետևիլ: Թափւած արիւնը ծնում է միայն ատելութիւն և վրէժ... Դու գիտեմ, որ բարի ես... Ես գլխատման ժամանակ տեսալ քեզ... Դու դողում էիր, աչքերիդ մէջ արցունքներ էին երևում. և սիրտդ այդ երկու ուրբերին նայելուց սաստիկ ճնշում էր: Օ՛նրանց լացի, հառաչանքի և ախ՝վախի ձայները իրանց հօր տանջանքների վրայ նոր և ամենասարսափելի տանջանքներ է աւելացնում, աչքերից արցունքի առատ կաթիլներ ցայտեցնում՝ նրանց անսպառ աղ-

բիւրները դարձնելով:—Այլմարի՛կ, եղիր արդա-
րադատ, բարեգութ, ողորմած—և դու ասն ժա-
մանակ միայն ամենամեծ հրամանակալը կը դառ-
նաս:

Այս խօսքերից չետոյ՝ թփերի միջից դուրս
թռաւ մի թռչուն, տարօրինակ սպիտակութիւն
ունեցող, Այլմարիկին միանգամայն շար դրու-
թեան մէջ թողնելով:

Այլմարիկը ամբողջ գիշերն այդ մտքերի
ետեիցն էր ընկած. իր լսածը իրան սաստիկ
ապշեցրել էր: Տուն վերադառնալով՝ նա սպա-
սեց իր հօր քնելուն, որից չետոյ հաւատարիմ
ծառանքիւն կանչեց իր մօտ՝ իր բոլոր ցանկու-
թիւնները իսկոյն կատարել հրամայելով: Նա
հրամայեց ընծաներ էլ վերցնել և իրան հետե-
ւել: Գնաց որբերի տունը, առանց որ և է ադ-
մուկի նբանց դատարկ, սառը սենեակը մտաւ,
իր ծառանքիւն հրամայեց կրակ վառել, իսկ
ինքը ձեռքից վայր դրեց մի զամբիւղ, որ լի էր
ընծաներով և ուտելիքներով:

Երբ ասնտեղից նա դուրս էր գալիս, պա-
տահեց իր հօրը, որ գալիս էր պահապանների
ուղեկցութեամբ. տեսնելով իր որդու բացակա-
լութիւնը ամրոցից, ասն էլ այդպէս ուշ—հայրը

չըկարողացաւ հանգստանալ, և գնաց նրան փնտրելու:

Իր հօրը, ընդհանուրի բռնակալին իր առաջը տեսնելով՝ Ալմարիկը ուժ չունեցաւ իր՝ դէպի հայրը տաժաժ գգաւմբը պահել: Գլխատման տեսարանն ու իր լսած այն խորհրդաւոր խօսքերը այժմ ցոյց տւին, բացատրեցին նրան իր հօր բռնակալութեան ամբողջ սարսափը ամենայն պարզութեամբ:

Վերջինը նկատեց, թէ ինչպիսի սարսափ ազդեց ինքը իր որդու վնայ: Այդ առաջին անգամն էր, որ, Ալմարիկը՝ իր հօրը տեսնելով մօտ չէր վազում նրան գրկելու և փաղաքշելու: Այդ տեսակ անտարբերութիւնը ազդեց հօր վրայ: Նա շատ էր սիրում իր Ալմարիկին, հարցրեց նրան իր այդ անտարբերութեան մասին:

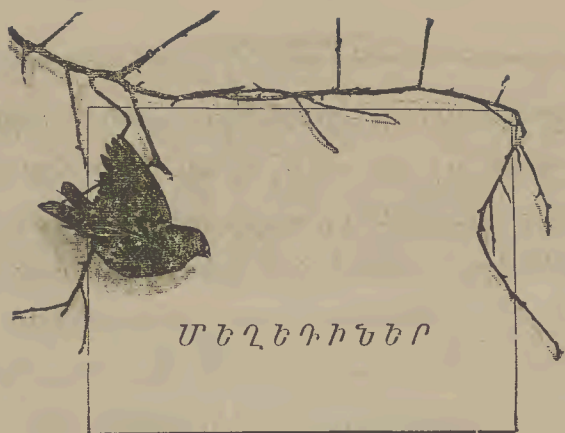
Ալմարիկը բացատրեց, պատմեց նրան թըռչնիկի հետ անտառում իրան պատմած դէպքի մասին:

Սնահաւատ հրամանակալը վախեցաւ և այդ բանի մէջ մի նշան, մի նախագուշակութիւն էր տեսնում: Նրան խալթում էր խիղճը, անողորմ խիղճը, իր սուր-սուր ճանկերով: Նա իր որդու գլխով երդւեց, որ կաշխատի ուղղել, բռնակալութիւնը բարի գործերի և գթութեան փոխել:

Հէնց հետեւեալ օրը, Ալմարիկի աչն վարմունքի շնորհիւ, որ բաց արաւ նրա հօր աչքերը՝ կատարած սխալները, գործած մեղքերն ու անգթութիւնները տեսնելու, հրամանակալը իր տէրութեան մէջ բնակւող բոլոր մանուկներին թանգադին ընծաներ ուղարկեց։ Այդ ժամանակից՝ զարմացած ժողովուրդը տեսնելով, որ իրանց հրամանակալը փոխւել է, ահա այդ օրից սկսած՝ ամենաչն տարի, մարտի 9-ին, տաճիկները փառաւորապէս տօնում են այդ օրը բայրամը, զանազան խաղեր և զւարճութիւններ սարքելով։

Թարգմ. Գեորգ Բաբուրեանց

I

Օրը սեղմեց իր վառ աչեր,
ծածկեց խաւար ծածկոցով.
Եւ միմեանց հետ զրոյց են անում
Երկինք, երկիր, հողմ ու ծով:
Ես լուռ ու մունջ ականջ դրի
Վայրագ ծովի գողոցին.
Տիեզերքի այդ նրագով
Լցեց իմ սիրտն ու հոգին:

II

Ծովի վերայ ցոլաց լուսնեակ,
Երջուլելով ցուրտ շողեր.
Ժառաստանում երգեց սոխակ
Եւ խընկեցին ծաղիկներ:
Ամենուրեք—լուռ ու խաղաղ...
Զայն չէ լսում քնաւին.
Միայն սրտիս մըրիկն, աւա՛ղ,
Զի հանդարտում տակաւին...

Ոճովրիոս Անոփեան

ՎԱՅԵԼՉԱԳԵՂԸ ԵՒ ԼՈՒՍԱԳԵՂԸ *)

Եօթ օր շարունակ ամբողջ քաղաքը հրավառութեան մէջ է: Եօթը կարգ դառուլ-գունացի շարունակ ածելուց մարդու ականջները տոժում են: — Հարսանիքն է թագաւորի, վեզիրի և նէզիրի: Ամեն մարդ ուրախ է, ամեն ոք քէֆ է անում: Խնջոյքը հասարակայն է. ամենքն էլ մասնակցում են ուրախութեան:

Հարսանիքը վերջացաւ: Սահում են ամիսները միմեանց յետևից, սակայն ոչ վեզիրի կինն է իր խոստումը կատարել՝ խոստացեալ խալիչան գործել, և ոչ նէզիրի կինը — վրանը: Բայց օր աւուր բարձրանում է թագուհու գոզնոցը և թագաւորին ցանկալի ժամը մօտենում: Այդ նկատում են թագուհու մեծ քոյրերը, բայց նրանց համար այնքան տխրալի է այդ ժամը, որքան ուրախալի թագաւորի համար: Իրանք չըկարողացան կատարել տւած խոստումները, ինչ կըլինի նրանց հալը, եթէ փոքր քրոջ ասածը կատարւի. այնուհետև ինչ երեսով նրանք ներկայանան թագաւորին: Նախանձը կրծում էր նրանց սիրտը և օր ըստ օրէ լցնում, աւելցնում նրա խորշում իր թոյնը: Երկու իշխանուհիները միանում են, խելք խելքի տալիս, և երկար ու բարակ մտածում թէ ինչպէս ազատեն կասկածաւոր ապագայից: Նրանք կանչում են իրանց խորհրդի մի ջաղումեաւ (կախարդ) պառաւ, յայտնում նրան իրանց դարդը և դարմանի խորհուրդ հարցնում:

— Դուք բոլորովին անհոգ եղէք. գործը զլուխ բերելն իմ

*) Տես Աղբիւր № 4.

— Իմ սիւնիկս էլ կարգալ է ուզում...

բանս է, միամտացնում է իշխանուհիներին պառաւր և չոր-
չրով բռնեցքի մէջ սեղմում նրանց տաճ ոսկիները, համոզւած
լինելով, որ էլի մի մի բռնն ոսկի կըստանայ, եթէ գործը
յաջող ելք ունենայ:

Այնուհետեւ ջադուհեաբը սկսում է իր երթւեկութիւնը
արքունիք: Սկզբում ծանօթանում է թագուհու աղախինների
հետ: Իր քաղցրախօս լեզուով, ցոյց տաւճ բարի դէմքով, ան-
շահասէր բնավորութեամբ և խորին գիտութիւնով ամեն կերպ
աշխատում է նրանց սիրտը զրաւել: Ի՞նչպիսի զարճալի առակ-
ներ, առաճներ ասես, որ չի պատմում նա աղախիններին:
Յայտնում է նրանց բնութեան գաղտնիքները, խրատ է տա-
լիս թէ ինչ վերքի ինչ ծաղիկ կարող է դեղ լինել, թէ ինչ-
պէս պէտք է պաշտպանել չարերից և դւերից, ինչպէս պէտք
է թալիսմաններ պատրաստել, ուրիշի սէրը զրաւել և ալն և
ալն, և եթէ այդ բոլորի փոխարէն առաջարկում է աղախին-
ների կողմից մի քանի կոպէկ փող, նա հրաժարւելով հրա-
ժարւում է՝ ասելով որ ինքը հոգու խաթե է այդ բոլորը սո-
վորեցնում, իր մայրական պարտքն է համարում այդ, փողի
կարօտութիւն չունի:

ձուտով այս անշահասէր, բարի և գիտնական պառաւի
համբաւը հասաւ թագուհուն:

Ինչո՞ւ չունենալ այդպիսի մի բարի, գիտնական խորհրդ-
դատու և չրվայելել նրա տաճ մայրական խրատները. ապա
այն զարճալի առակներն ու առաճները, որ պատմում է նա
իր քաղցրախօս լեզուով—մտածում էր այսպէս մատաղահաս
թագուհին համբաւաւոր պառաւի հետ տեսակցելուց յետոյ:

Մտածածը որոշւած էր: Այնուհետեւ ջադուհեաբ պառաւի
առաջ ամեն ժամանակ թագուհու պալատի դռները բաց էին:
Նա էր թագուհու խորհրդատուն և խրատողը: Օր աւուր աւե-
լանում էր թագուհու ունեցած հաւատը դէպի պառաւը, որն
արդէն կիսով չափ հասած էր համարում իր նպատակին:

Մինչ այս մինչ այն՝ թագուհու ծննդաբերութեան օրը մօ-

տեսնում էր: Ո՞վ պիտի լինէր տատմայր, եթէ ոչ ջաղուժեաւ պառաւր. ո՞վ էր ցոյց տուել այնքան մայրական դուժ և խնամք թագուհուն, եթէ ոչ նա. վերջապէս ո՞ւմ էր այնքան հաւատ ընծայում թագուհին, եթէ ոչ այդ պառաւին: Ահա թէ ինչու իր ցաւն զգալուն պէս՝ թագուհին կանչեց պառաւին, հրամայեց բոլոր աղախիններին դուրս գնալ և առանձին թողնել իրան պառաւի հետ: Պառաւն էլ այդ էր ուզում, իր նպատակի իրագործումն հէնց դրա մէջ տեսնում:

Թագաժառանգ մանկան լոյս աշխարհ գալուն պէս թագուհու սենեակը մի առանձին փայլ ստացաւ. նրա ոսկէզանգուր մագերից: Նրա իւրաքանչիւր մի աչքը մի մի ակն էր, իսկ գէմքը տասներհինգօրեայ լուսնի էր նմանում, և իրաւ որ կալող էր ասել. Արեւ, դու մի դուրս գալ, ես եմ դուրս գալու:

Մինչ թագուհին իր ցաւից ճնշւած՝ չէր իմանում թէ ինչ է կատարում իր շուրջը, խորամանկ պառաւը փաթաթեց նորածին մանկանը շորերով, դրեց արկղի մէջ և լուսամուտից ձգեց գետակը, որ հոսում էր պալատի տակից, ապա իր կապոցի միջից հանեց մի շան լակոտ, փաթաթեց թագաւորավայել շորերով և մանկան փոխարէն դրեց թագուհու մօտ:

Թագաւորը լսելով թագուհու որդի ծնելը, անդադար անց ու դարձ էր անում իր սենեակում և անհամբեր սպասում աւետաբերին. սակայն երկար սպասելուց յետոյ՝ համբերութիւնից դուրս գալով, կանչեց պառաւին և ասաց.

— Պառաւ, սպասելով աչքերս ջուր կտրեցին, ո՞ւր է քո աւետաբերը. ասա, ինչպէս եղաւ:

— Տէր իմ, ասելու բան չէ, ինչ ասեմ, պատասխանեց պառաւը:

— Ի՞նչ է եղել. չըլինի՞ թագուհուն բան է պատահել.

— Չէ, տէր իմ, թագուհին ողջ և առողջ, հանգիստ պառկած է անկողնում:

— Ապա ինչ, նորածին մանուկն է վնասուել. ասա շուտով, ինչ ես լուրեր:

—Ոչ, տէր իմ, և ոչ էլ նա:

—Ապա ի՞նչ է պատահել, ասա:

—Լեզուս կարկամում է, բերանս կապում, տէր իմ, ի՞նչ պէս ասեմ,—խօսեց պառաւր թագաւորի ոտներն ընկնելով,—մի ոտս գերեզմանի մէջ է՝ միւսը դուրսը. իննսուն տարին անց եմ կացրել՝ հարիւրին եմ գնում, բայց այսպիսի բան ոչ տեսել եմ և ոչ լսել: Զարմանքից մագերս գլխիս բիզ բիզ են եղել: Չեմ կարող լեզւով պատմել, լեզուս պապանձում է. լաւ է, որ դաս և քո բարի աչքով տեսնես:

Քարկացած թագաւորն այլ ևս ոչինչ չըհարցրեց. քայլերն ուղղեց դէպի թագուհու սենեակը, բաց արաւ դուռը և ի՛նչ—թագուհին անզգայ վայր է ընկած անկողնում և մօտին թանգագին շտրերի մէջ փաթաթած վնկստում է մի շան լակոտ:

—Ահա, տէր իմ, նորածին տղան, ասաց պառաւր, որ որսկան շան նման լեզուն դուրս ձգած գնում էր թագաւորի ետեւից և նրա ամեն մի շարժումը տեսնում:

Թագաւորը մատը կծեց: Նրա բարկութեան չափ չըկար: Յուսախաբութիւնը այն աստիճան վատ ներգործեց վրան, որ ոչ մի խօսք չըկարողացաւ արտասանել, այլ միայն նշանացի արաւ պառաւին շտապով կորցնել շան լակոտը:

*
*
*

Թողնենք թագաւորին բարկութեան մէջ և հետեւենք նորածին մանկան վիճակին: Գետակն ընդունելով իր մէջ արկղը հանեց քաղաքից դուրս և խփելով այս ամիին, այն ամիին, քրեւով ժայռերի կուրծքը, տարաւ, զցեց մի ջրաղացի առու: Այս ջրաղացում ապրում էր մի ծեր մարդ իր պառաւ կնոջ հետ: Նրանք ոչ մի որդի չունէին: Երբ արկղը կանաչների երեսից սահելով եկաւ հասաւ ջրաղացի խողովակին և արգելեց ջրի ներս թափւելը, քարը կանգ առաւ. այդ նկատեց պառաւը և ասաց.

—Այ մարդ, մէկ տես էլի ինչո՞ւ քարը կանգնեց:

Մութն էր: Ծերունին ձեռնափայտը քոթքոթացնելով, ճուրուրալով հասաւ առւի գլուխը, դուրս հանեց ջրից եւ քաշ-կռտելով մի կերպ ձգեց ջրաղաց:

—Ա՛յ կնիկ, էս ծառի կոճղ է. լաւ վառելիք կըլինի. կացինը բեր՝ ճղճղեմ. էգուց դնենք արեւկողը՝ չորանայ—պէտք կըզայ:

Հալեւորն առաւ պառաւի ձեռից կացինը, տեղաւորեց արկղն ինչպէս հարկն է եւ երկու ձեռով վրայ բերեց կացինը մահաբեր հարւածը տալու. սակայն դողդոջուն ձեռները չըկարողացան ուղիղ նշան արած տեղը խփել եւ հարւածը բաժանեց արկղից նրա մի տախտակը՝ երեւան բերելով չքնաղ մանկան, որ հանգիստ եւ անվրդով պարկած էր մահաբեր տնակում: Նրա ոսկեգանգուր մազերը եւ լուսնանման դէմքը մի դիւթական լուսով լուսաւորեցին ջրաղացը: Պառաւը եւ ծերունին զարմանքից չէին իմանում ինչ անեն:

Նրանք մի առանձին երկիւղով եւ ակնածութեամբ մօտեցան մանկան, գրկեցին եւ համարելով աստուծային մի պարգև իրանց ծերութիւնը մխիթարելու, որդեգրեցին նրան՝ անւանելով Վայելչագեղ, իր վայելուչ կազմւածք ունենալու պատճառով:

Անցաւ էլի մի տարի: Մօտենում է թագուհու երկրորդ ծննդաբերութիւնը: Քույրերի սիրտը դարձեալ ճմլւում է նախանձից: Ջաղուքեար պառաւի գործն աջող է. աջից առնում է, ձախից առնում: Նա կասկած էլ չունի, որ այս անգամ եւս թագուհու տատմայրն ինքն է: Արքայական գաղտնիքը միայն իրան է յայտնի, միթէ թագաւորը կըբարեհաճի ուրիշ տատմայր հրաւիրել կասկածելի ծննդականին:

Հասաւ ժամանակը: Թագուհին երկունքով բռնւած է: Արքունիքը խորին լուռութեան մէջ է: Կասկածը, ընկճւած յոյսը եւ անհամբերութիւնը միացած տրորում, ճմլում են թագաւորի սիրտը: Նա էլ դադարում չունի. շարունակ սենեակի մէջ

անց ու դարձ է անում և շուտ շուտ աչքերը սևեռում դէպի դուռը:

Վերջապէս բացեց դուռը և գող կատւի նման պառաւի Կասկածոտ աչքերը թագաւորի աչքերին հանդիպեցան:

— Հը՛, ինչպէս եղաւ, պառաւ:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ինչպէս որ առաջին անգամն էր, այժմս էլ այնպէս:

Այդ րոպէին թագաւորի երեսին նայողը կըսարսափէր: Նրա երեսի գոյնը սևացել, ածուխի էր նմանում, ամբողջ կուրծքը արագ արագ բարձրանում, իջնում էր, իսկ ձեռները զողզողում: Չըհաւատալով լսածին, նա կամեցաւ աչքով տեսնել իրականութիւնը. — դիմեց թագուհու սենեակը և ներս մտաւ: Պառաւի ասածը ճիշտ էր. թագաւորը բոլորովին նոյն գրութեան մէջ գտաւ թագուհուն, ինչ որ առաջին անգամը — դարձեալ անզգայ վայր ընկած թագուհին և մօտը վնկստող շան լակոտը:

Թագաւորի բարկութեան չափ չըկար: Նա հրամայեց իսկոյն և եթ կորցնել շան լակոտը, իսկ այդ անզգամ կնոջը, որ համարձակութիւն էր ունեցել այդպէս չարաչար կերպով խաբէրու իրան (թագաւորին), տանել եօթը ճանապարհների խառնարանում մի փոս փորել, մինչև ծծերը թաղել նրան այդ փոսում, օրական կէս զարի հաց և մի աման ջուր տալ, և մի պահապան կանգնեցնել մօտը, որ հսկէ ամեն մի անց ու դարձ անողի այդ ճանապարհներով՝ արհամարհական կնոջ երեսին թքելու և մի մի արհամարհական քար ձգելու, այնքան՝ մինչև որ ահագին բլուրներ գոյանայ նրա շուրջը:

* * *

Բաց միթէ, իրաւ, թագուհուց ծնւածը շան լակոտ էր: Ոչ. նա մի չքնաղատես աղջիկ էր, որ իր գեղեցկութեամբ գերազանցում էր հարազատ Վայելչագեղ եղբօրը, և որ ենթարկւեցաւ նրա վիճակին. — նոյնպիսի արկղը, նոյն գետակը, նոյն գետակից անջատուող առուն, որ հիւր է տանում ջրաղացպանին այդ չքնաղ արարածները, և նոյն ջրաղացը:

Ահա ծերունի ջրաղացպանը հանել է առւից երկրորդ արկղը, դրել առաջին, այս կողմ դարձնում, և ասում պառուին.

—Այ կնիկ, էս ծառի կոճղ չէ, շատ նման է Վայելչագեղիս արկղին. մի ուրազ բեր, զգուշութեամբ ճղճղեմ այս, տեսնեմ ի՞նչ բան է:

Պառաւը տեսց ուրազը մարդուն. սուր բերանն ուրազի զգուշութեամբ վրայ եկաւ արկղի մի տախտակին: Մէկ, երկու, երեք՝ և ահա բաժանեցաւ տախտակը արկղից: Ո՛հ, աչք պետք է, որ տեսնի, լեզու պետք է որ պատմէ եղելութիւնը. —արկղում քրտնաթոր պառկած է մի հրեշտականման արարած. ոչ կէր, ոչ խմէ, կանգնիր, դրա երեսին մտիկ տուր և սքանչալի: Թէ՛ Վայելչագեղի ժամանակ միայն փայլ առան ջրաղացի պատերը, այժմ ամբողջ ջրաղացը վառվում էր չքնաղ մանկան լուսով. իսկ ջրաղացքարը իր արագ-արագ պտուտումով, թրրիկ ու շրրիկոցով ճայնակցում էր ջրի գոչումի հետ և կարծես երգում ու շնորհաւորում լուսատու մանկան զալուտը: Հալեւորն ու պառաւը չէին կարողանում ուշքի գալ, թէ ինչ պատահեց իրանց հետ. նայում էին ոսկէգանգուր չքնաղ մանկան վրայ և չէին կշտանում նրա աննման դէմքը ղիտելուց:

Երբ փոքր ինչ խելքի եկան, միասին ծունկ չոքեցին, արտասալթոր աչքերն երկինք բարձրացրին և միաբերան ասացին. «Փառք Քեզ, Տէր-Ստեղծող, որ ողորմեցար մեզ և մեր ծերութեան հասակում ուղարկեցիր այս աննման արարածները վերջին օրերս մխիթարելու»:

Նրանք վեր առան հրաշալի աղջկանը, որդեգրեցին իրանց և Լուսաղեղ անունը տւին:

ՅաՀում են ժամեր: Լուսն ու մութը յաջորդելով միմեանց կազմում են օրեր, կլորում տարին: Գլորում են տարիներ փոփոխելով իրանց Հետ մարդկային կեանքը: Վայելչագեղը և Լուսագեղը արդէն ոտն են ելել: Նրանք առանց պատերը բռնելու կարողանում են քայլել և առանց դժարանալու շէմքից անցնել, դուրս ու ներս անել: Ջրաղացի շրջակայքը տարածւում են զեղածիծաղ մարգագետիններ, զարդարած Հազար ու մի տեսակ ծաղիկներով և կանանչներով: Այդ մարգագետիններում թռչկոտում են ծաղկից ծաղիկ ջնաստէր մեղուները և խայտաբղետ թիթեռնիկները: Նրանց Հետ մասնակցում են իրանց խաղերով թիթեռնիկներից ոչ պակաս անհոգ Վայելչագեղն ու Լուսագեղը: Նրանց մանկական թոթովանքի և արծաթահընչիւն ձայների Հետ խառնւում է ուռենիների վրայի ծտերի ծլւլլոցը. իսկ այդ բոլորի Հետ ձայնակցում կարկաչուն առւակը իր հեզիկ մրմնջով և երբեմն բարկացկոտ քչքչոցով: Մեղմաշունչ զեփիւռը սիրային ցոյցով շոյում, տարուբերում է աննման արարածների ոսկէգանգուր մագերը և ալիքանման խաղացնում ու ծածանում անուշահոտ ծաղիկները: Այդ բոլորը նկատում են բարի ծերունիները և անդադար փառք տալիս Արարչին, որ այդպիսի եղեմ է ստեղծել և նրա մէջ իր աստածային պատկերի ներկայացուցիչներ դրել:

—Այ մարդ, ինչո՞ւ ենք պահել այն ոսկիով լի քսակը,— ասում է պառւաւր մարդուն,— և չենք կարել տալիս զեղեցիկ շորեր մեր հոգեգաւազներին:

—Ճշմարիտ ես ասում, կնիկ, ինչու է պէտք մեր դառն աշխատանքի պտուղը, եթէ չենք գործադրում այն մեր դառնուկների Համար: Ես վաղը կըգնամ քաղաք և զեղեցիկ շորեր կըգնեմ ձագուկներին:

Երբ Վայելչագեղը լսեց պապի (այսպէս էին անւանում քօյր և եղբայր ծերունուն) վճիռը, թողթովեց քախցրախօս լեզուով.

— Պապի, ես էլ կըզամ քաղաք:

— Չէ, ձագուկս, դու փոքր ես՝ կըզազրես ճանապարհին:

— Չէ, չեմ դադրիլ. Լուսագեղի հետ վազում, գնում ենք տէս էն կանանչների մէջը. չեմ դադրում:

— Այդ կանանչները մօտ են. բայց քաղաքը հեռու է՝ կըդադրես:

— Չեմ դադրիլ. կըզամ, ասաց Վայելչագեղն և լաց եղաւ:

— Ինչո՞ւ ես լացացնում տղային, ասաց պառւաւը, տար հետդ՝ հազը քեզ էլ ընկեր է. ճանապարհին իրար հետ խօսելով կ'երթաք: Երբեմն ձեռը բռնած քայլելով կըտանես, . երբեմն կըշալակես դադրած ժամանակը, ալլալիսով կամաց-կամաց տեղ կըհասնէք:

— Դէ լաւ, տանեմ, — ինչ ասեմ, որ չի լսում:

Հետևեալ առաւօտը Վայելչագեղը և ծերունին ճանապարհ ընկան դէպի քաղաք: Ամեն մի առարկայ, ամեն մի նոր բան հետաքրքրում և զարմանք էր պատճառում Վայելչագեղին: Ճանապարհին և թէ քաղաքում նա անդադար հարցեր էր թափում պապի գլխին, որոնց կիսատ-պուատ պատասխանում էր ծերունին, կամ անուշաղիւր թողնելով հարցը իր ուղին շարունակում:

Երբ իրանց գնելիքը վերջացրին և դուրս եկան քաղաքից, մի շարք երիտասարդների հանդիպեցին, որոնք նժոյգ ձիեր նստած ջիրիդ էին խաղում:

— Պապի, էն վրայի նստողները մեզ պէս մարդիկ են, հապա էն տակի չորս ոտնանիւներն ինչ են, հարցրաւ Վայելչագեղը:

— Նրանք էլ ձիեր են, զաւակս, մարդիկ վրանները նստել, ջիրիդ են խաղում:

— Ես էլ ձի կ'ուզեմ:

—Այ որդի, այդ ձիերը թանկ են. իսկ իմ մօտիս փողը սպառւել է. բրտեղից գնեմ քեզ համար ձի:

—Չէ, ինձ համար էլ ձի գնիր, ասաց Վայելչազեղը և թաւալեց գետին: Նա լաց էր լինում և ոտները քացոտելով կըրկնում՝ «ձի կ'ուզեմ»: Գլխարկը մի կողմ ընկնելով երևան էր հանել ոսկեգոյն մագերը և դեղեցիկ ճակատը: Այդ նկատելով ձիաւորները, թողին իրանց խաղը և հաւաքեցան տղայի շուրջը:

—Այ ծերուկ, ի՞նչու ես լացացնում այդ չքնաղ մանկան, ասաց ձիաւորներից մէկը:

—Ի՞նչ անեմ, աղա ջան, գլխուդ մեռնեմ, ձեր ձիերի նման մի ձի է ուզում, իսկ ես փող չունեմ ձեռիս:

—Ահա իմ ձին քեզ ընծայ, անսման մանուկ, ասաց մի երիտասարդ թռչելով երիվարի վրայից և Վայելչազեղին իր ձեռով ձիու վրայ նստեցրեց:

Վայելչազեղը իր ցանկութիւնն կատարած տեսնելով՝ իսկոյն հաւաքեց ամեն ձիու սանձը և որպէս քաջաւարժ հեծեալ՝ ուղղեց նրա գլուխը գէպ ջրաղաց: Ծերունին հազիւ կարողացաւ շնորհակալութիւն յայտնել վեհանձն երիտասարդին և հետեւել նրան:

Մի քիչ գնալուց յետոյ նրանց հանդիպեցին որսորդներ, որ որսկան շները յետևից ձգած, նիզակներն ուսերին, գնում էին որսի:

—Պապի, էն առաջիները մարդիկ են, հապա էն յետևի փոքրիկ-փոքրիկ կենդանիներն ու ուսերի երկար ու բարակ բաներն ի՞նչ են, դարձեալ հարցրաւ Վայելչազեղը:

—Յետևիները՝ որսկան շներ են, իսկ ուսերին դրածները՝ նիզակներ, մարդիկն էլ՝ որսորդ, գնում են իրանց համար որսի:

—Ես էլ որսկան շուն և նիզակ կ'ուզեմ:

—Այ որդի, բաւական է ինձ չարչարես, ասաց բարկացած ծերունին:

— 25, ինձ որսկան շուն, նիզակ է հարկաւոր, ասելով շրբիաց գետին ձիու վրայից Վայելչագեղը և սկսեց թափլտել ցեխերի մէջ: Որսորդներն հաւաքեցան նրա գլխին և սկսեցին յանդիմանել ծերունուն, որ թոյլ է տալիս այդպիսի մանկան լաց լինելու և ցեխերու մէջ քաշկուտելու:

— Ի՞նչ անեմ, որ թոյլ չըտամ:

— Ի՞նչ է պահանջածը, հարցրեց որսորդներից մէկը:

— Ձեր որսկան շների նման մի շուն և նիզակների նման մի նիզակ:

— Ահա իմ շունը և նիզակը քեզ նէր, սսաց մի որսորդ Վայելչագեղին՝ տալով նրան իր նիզակը և շունը:

Իսկոյն վեր կացաւ Վայելչագեղը, նստեց իր ձին, նիզակը դրեց ուսին և շունը ձգեց յետեւից ու առաջացաւ դէպի ջրաղաց:

— Տեսա՛ր, այ՛ մարդ, Վայելչագեղիս հետդ քաղաք չէիր տանում, — որքան օգուտ բերեց, ասաց պառւաւր ծերունուն հետաքրքրութեամբ եղելութիւնը լսելուց յետոյ:

— Ի՛, այնքան չարչարեց, որ մօրիցս ծծած կաթը քթիցս բերեց, պատասխան տուաւ ծերունին տրտնջալով:

Սրանից յետոյ Վայելչագեղը ամեն օր նիզակը ձեռին, շունը յետեւից ձգած՝ տանում էր ձին արածացնելու և երեկոյեան վերադառնում ջրաղաց: Մի առանձին սովորութիւն էր արել ձին՝ ամեն անգամ ջրաղացին մօտենալիս խրխնջալ: Նրա ձայնի վրայ իսկոյն դուրս էր թռչում ջրաղացից Լուսագեղը ձեռները ծափահարելով և ջա՛ն, եղբայրս եկաւ ասելով՝ նա վազում, փաթաթւում էր եղբօր վզովը, ձեռքից առնում ձիու սանձը և ինքը քարշում ձին ախոռը՝ կերակրում:

Մի անգամ ծերունին պատւիրեց Վայելչագեղին ասելով. «Վայելչագեղ ջան, ձին ո՞ր կողմն արածացնելու տանում ես՝ տար, բայց մեր այս առւի ընթացքին հակառակ շատ վերև մի՛ գնար. այնտեղ գտնւում է թագաւորի մարգագետինը, ուր ոչ ոքի թոյլ չի տրւում մուտք գործել»:

—2է, պապի, չեմ գնալ Հեռու, մօտ տեղերը կ'արածացնեմ ձիս, պատասխանեց Վայելչագեղը, բայց Հետուեալ օրը չըկարողացաւ իր Հետաքրքրութիւնը զսպել. նա շարունակ մտածում էր—Խնչպիսի տեղ է, որ ոչ ոքի թույլ չեն տալիս ներս մտնելու և ինչո՞ւ Համար:

Հակառակ իր խոստման՝ նստաւ ձին և առւի ափերով գնաց՝ ուղիղ Թագաւորի մարգագետնի մէջ տեղը ձին օրգեց, ինքն էլ վերարկուն քաշեց գլխին, Հանգիստ պարկեցաւ անուշահոտ ծաղիկների մէջ: Այդ բոպէին Թագաւորը պալատի սլա-տըշգամբում նստած՝ Հեռաղիտակով նայում էր քաղաքի շրջակայքը. յանկարծ Հեռաղիտակն ուղղեց դէպ իր մարգագետի-նը ու կանգ առաւ. կանչեց վեղերին և ասաց. «Յձը իր պոր-տով, Թռչունն իր թևով չի Համարձակում իմ մարգագետ-նում մուտք գործել, Խնչպէս է Համարձակել մի մարդ մտնել աջնտեղ և իր շնով ու ձիով տրորել ծաղիկները: Այս բոպէիս ուղարկիր տասն քաջեր՝ նրան սպանելու»:

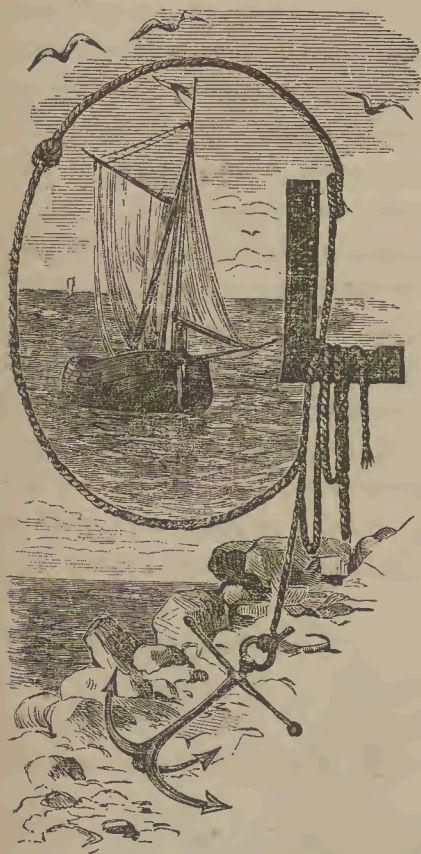
Վէղերն շտապեց Թագաւորի պատուէրը կատարելու: Տասն զինւած մարդիկ իրար Հետ վիճելով արագութեամբ մօտենում էին Վայելչագեղին: Մէկն ասում էր.—Ինչ լաւ ձի է, ես ձին կըվերջնեմ, միւսն թէ՛—ես շունը կըվերջնեմ, երրորդը թէ՛—ես նիզակը:

Երւան Մովսիսեան

(կըշարունակի)

Բ Ն Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն Զ Ր Ո Յ Յ Ն Ե Ր

XIII

Սառցային զևտեր

եռները վրայի ամբողջ ձիւնը
հիւսերի ձեռով չի իջնում
ներքե: Նրա մի մասն էլ
հարիւրաւոր ու հազարաւոր
տարիներ մնում է նոյն տե-
ղում և աւելի ու աւելի պըն-
դանալով, կազմում է իսկա-
կան սառույց՝ մաքուր-կապ-
տաւուն գոյնով:

Երբեմն այդ սառույցի
հաստութիւնը հասնում է կէս
վերստի: Զատ տեղերում —
(օր. Արաղածի գաղաթում,
Ալպեան լեռներում) — ամբողջ
կիրճեր և հովիտներ ծածկ-

ւած են լինում այդպիսի սառույցով:

Հիւսիսային ցուրտ երկիրներում — (օր. Սիբիր, Ղապլան-
դիա, Արխանգելեան նահանգ և այլն) — նոյն իսկ տափարակ
տեղերում կան սառցային լաչնատարած շերտեր: Զատ անգամ

ղրանցից պոկուում են ահագին կտորներ—երբեմն մի քանի հարիւր քառակուսի սաժէն մեծութեամբ—և լողում են ծովի մէջ՝ մեծամեծ արգելքներ ու վնասներ պատճառելով նաւերին: Այժմ դարձեալ հարց է ծագում, արդեօք, սառցակոյտերը շարունակ մնում են լեռների վրայ...

Ո՛չ: Նրանք կամաց-կամաց սողում են ներքեւ, ճանապարհին նորանոր վնասներ ու աւերումներ առաջ բերելով: Երբեմն սառցակոյտը շատ դանդաղ և աննկատելի կերպով է շարժւում:

1827 թ. Ալպեան լեռներում սառույցի վրայ շինեցին մի խրճիթ: Մի տարուց յետոյ խրճիթը արդէն 50 սաժէն հեռացել էր իր նախկին տեղից. 14 տարուց յետոյ այդ հեռաւորութիւնն արդէն մէկ ու կէս վերստի էր հասել:

Օրինակը ցոյց է տալիս, որ սառույցը թէև պինդ մարմին է, բայց դարձեալ հոսում—շարժւում է, թէև կպած է ամեհի ժայռերին, պինդ-պինդ լեռներին, բայց նրանք դարձեալ չեն կարողանում պահել նրան: Իսկապէս սառույցը հոսում է գետի նման, մէջ տեղում աւելի արագ, իսկ ամերում դանդաղ: Սառցալին գետի ակն է կազմում ձիւնապատ լեռան դադաթը, իսկ վերջը կամ բերանը այն տեղն է, որտեղ սառույցը հալչում-ջրի է փոխւում և մեծ կամ փոքր առակ կազմում: Այդպիսի գետը վերևում սնունդ է ստանում, իսկ ներքևում կերպարանափոխւում:

Նա հոսում է միայն արև եղած ժամանակը. ամպամած եղանակին և գիշերները հոսանքը կանգ է առնում:

Սառցալին գետերն ունենում են և մեծ-մեծ ճեղքւածներ ու փոսեր. իսկ մի քանիսի տակին կան նոյն իսկ ահագին լճեր ու գետեր (ջրի):

1787 թ. մի զուիցերացի գիտնական հետազոտութիւններ անելիս ընկաւ սառցալին գետի ճեղքւածքի մէջ... Նրա խորութիւնը մօտ 9 սաժէն էր, բայց բարեբախտաբար գիտնականը կենդանի մնաց... կտորեւ էր միայն մի թևը և երեք մատները... Յաւը սաստիկ էր. երկար ժամանակ նա ուշադնաց

դրութեան մէջ մնաց... Վերջապէս ուշքի գալով՝ նա լսեց հոսող ջրի գլգլոց... Լարեց ուշադրութիւնը, դիտեց իր շուրջը և յանկարծ նկատեց, որ իրանից քիչ հեռու, սառույցի տակով հոսում է մի փոքրիկ առւակ... Կեանքի ազատութեան յոյսը ստիպեց նրան մի համարձակ փորձ անելու: Նա կամացուկ մտաւ սառույցի տակ և սողալով առաջ գնաց ջրի հոսանքի հետ: Քիչ յետոյ նա հեռւից լոյս նկատեց: Ազատւելու յոյսը աւելի մեծացաւ. նա արագացրեց իր շարժումները և վերջապէս, մօտ 20 սաժէն տարածութիւն անցնելով, դուրս եկաւ սառույցի տակից: Լոյս երևացած տեղը սառցալին գետի վերջն էր:

Սակայն բոլոր գիտնականներն էլ այդպիսի աջող դիպուածի չեն հանդիպում:

Նրանցից շատերը զոհ են գնում սառցալին ճեղքւածքներում. շատերն էլ ոտներն են ստուեցնում կամ ձեան հիւսի տակ մնում: Բայց այդ բոլոր դժւարութիւնները չեն վախեցնում, չեն վհատեցնում գիտութեան արիաջան զինուորներին... Նրանք անդադար աշխատում, յանդուգն փորձեր են անում, որպէս զի բաց անեն բնութեան բոլոր գաղտնիքները:

Ե. Թովչեան.

XIII Մի Կախարդ խոս

Հովհ. Մանուկյան 1913.

— Որովհետեւ
զու գիտես
բացատրել թէ
ինչից են ծա-
ղում անուն-
ները, ասաց
Ալէքսան ա-
պերը, կարող
ես արդեօք

ինձ

ա-

սել թէ ինչու համար այս փոքրիկ
բոյսը որ ես գտել եմ ճանապարհի
ափին, կոչւում է, ինչպէս ինձ ասել

են, կախարդ խոտ: Չըլինի սա էլ գերանիումի պէս
զոյնի անունից դառել է անձնաւորութեան անուն:

— Չե՞ս կարող: Չատ լաւ, ուրեմն լսիր: Այս
անգամ անունը աւելի է ստուծ, քան կարող էր:
Այս փոքրիկ բոյսը, չեմ իմանում սակայն թէ ինչու,
որովհետեւ չունի մի առանձին զօրութիւն, Յոյների
աչքում ամենակարող էր համարւում հմայութեան
և կախարդութեան մէջ: Նրանք այս բոյսին ասում
էին Իէրա-Բոսանէ (կամ սրբազան բոյս) և իսկա-
պէս սրբազան էր համարւում: Մեր լեզուով այս
բոյսը կոչւում է Աղաւնի՜ն: Յոյները սովորութիւն
ունէին՝ իրանց աստուածներին զոհաբերութիւն անե-
լու ժամանակ, ծածկել իրանց գլուխը այդ բոյսից
կազմած պսակով. այդ կերպիւ նրանք իրանց աստ-
ւածների հովանաւորութիւնն էին հայցում կամ ողո-
քում նրանց ցատումը: Երբ նրանք հաշտութիւն
էին կապում միւս ազգերի հետ, մարդիկ (հերոսներ),
որոնք ստանձնում էին դաշնակցութեան առա-
ջարկութիւնը, ունենում էին ձեռքին աղաւնի՜ն բոյ-

Աղաւնի՜նի
ծաղկափքու-
թիւնը հասկա-
ծել:

սի ճիւղը. նախնի գաղղիացիք՝ այր ու կին դրուիղները՝ անտառի Աստուծոյ քուրմերն ու քրմուհիները մեծ հանդիսով քաղում էին աղանիճը և սրան բաժանում ժողովրդին որ և սլահում էին իրանց տանը իբրև սրբազան և օրհնած իր։ Վերջերս կարծեցեալ կախարդները նրանից օգուտ էին քաղում իրանց սուտ կախարդական գործերը կատարելու համար։ Այդ է պատճառը որ շատ տեղերում սնապաշտութեան գաղափարը այդ բոյսի մասին սերտ կապած է ժողովրդի հասկացողութեան հետ։ Ինչև իցէ, այժմ հարկաւոր է աշխատել իմանալու, թէ ո՞ր տոհմին է նա պատկանում։ Հն, ինչ ես կարծում, հարցրեց ինձ, Ալէքսան ապերը։

— Ես նրան մեծ յօժարութեամբ կրդասաւորեմ շրթնաձևերի կարգին, պատասխանեցի ես։

— Ա՛խ, ապա ինչու համար։

— Նախ որ ցօղունը քառանկիւնի է. երկրորդ որ պսակը մի մասից կամ միաթերթ լինելով, աւելի շրթնաձևին է յարմարում և տերևներն էլ հանդիպաղիւր են. երրորդ որ պսակի խողովակի մէջ կան չորս առէջքներ, որոնցից երկուսը աւելի կարճ են. չորրորդ՝ որ կոկոնի խորքում կա չորս պտուղ կամ սերմիկ, որտեղից բարձրանում է երկճիղ վարսանդը, որպիսին ես տեսայ շատ տեսակ շրթնաձև բոյսերի մէջ։

— Ա՛խ, ուղիղ է։

— Մինչդեռ այս աղանիճի մէջ ծաղիկները դասաւորած են տերևազուրկ երկայն ցօղունի վրայ, թէև դա շրթնաձևին չէ պատկանում, բայց և այնպէս բուսաբանները դրան դասաւորում են նրանց մօտ և կազմում առանձին տոհմ որ աղանիճի անունով է կոչւում։

Այս փոքրիկ աղանիճը, որ այնքան հոշակ է ստացել պատմութեան մէջ, թէև այնքան էլ աչքի ընկնող բոյս չէ, մէն մենակ է տոհմի մէջ և մի հատ տեսակ մեր դաշտերում. դու նոյնպէս կարող ես տեսնել պարտէզներում օտար երկիրների աղանիճների մի շքեղ ժողովածու և ուրիշ գեղեցիկ բոյսեր, որոնք ունին շատ մօտիկ ազգակցութիւն մեր այսպէս ասած՝ կախարդ խոտին։

(Կրտսւնակի)

Ա. Բ.

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԸ

XXIV

Հուսատու միջատներ

Հնդկաստանում և Հարավային Ամերիկայում կան մի տեսակ միջատներ, որոնք դիշեր ժամանակ կրակի զնդակների նման շողշողում — լուսաւորում են իրանց շրջակայքը: Դրանց մի մասն այն աստիճան զեղեցիկ և պսպղուն են, որ գործ են ածւում նոյն իսկ իբրև զարդարանք: Տեղացի զեղեցիկուհիները իրանց կուրծքն ու ականջները պճնում են այդ միջատների կմախքներով, որոնք չըտես օտարականի աչքում իսկական լակինթ ու մարգարիտ են երևում... Այդ միջատները վաղուց արդէն յայտնի էին տեղացիներին, իսկ եւրոպացիները սկզբում ոչ մի տեղեկութիւն չունէին դրանց մասին: Օրինակ՝ երբ անգլիացիները Հնդկաստանում պատերազմում էին իսպանացիների հետ, այն ժամանակ պատահեց հետեւեալ միջնադէպը:

Մի խումբ անգլիացիներ ծովի ափին սպասում էին իրանց օգնական զօրքերին, որպէսզի յարձակում գործեն իսպանացիների վրայ և հեռացնեն նրանց իրանց սահմաններից: Գիշերւայ կիսին նրանք հեռւից նկատեցին բազմաթիւ կրակներ, որոնք թրթռւում — շարժւում էին դէս ու դէն և կարծեցին թէ դրանք յարձակման պատրաստուող իսպանացիների կրակներն են, ուստի և ահագին իրարանցումով, ահ ու սարսափով թողին իրանց վրաններն ու պաշարը և պատսպարւեցին նաւերի վրայ: Սակայն հետեւեալ օրը պարզեց, որ կրակները լուսատու

միջատներ են եղել, որոնք գիշերները թռչկոտում են թփից — թուփ, ծաղկից — ծաղկի:

Մի անգլիացի կին բնագիտական հետազոտութիւններ անելու համար ցերեկը բաւական միջատներ հաւաքեց և ածեց արկղի մէջ... Արկղը դրեց իր ննջարանում: Գիշերը նա մի աղմուկ լսեց և քնից զարթնեց... Աղմուկը արկղի միջից էր գալիս: Նա բաց արեց արկղը. միջատները դուրս թափւեցին. ամբողջ սենեակը լուսաւորւեց... Միամիտ կիներ մի բոպէ կալծում էր, թէ դրանք իր հաւաքած միջատները չեն, այլ կրակի կալծեր են, որ կարող են հրդեհ առաջ բերել: Նա սարսափահար եղած սկսեց բղաւել — «հրդեհ, հրդեհ, օգնեցէք»... Հնդկացի ծառաները ներս թափւեցին և իսկոյն հասկացան բանի էութիւնը... Նրանք ծիծաղելով բացատրեցին, որ խաբուսիկ կալծերը ցերեկը հաւաքած միջատներն են, որոնք թէև պսպղում են կրակի պէս, բայց չունին այրելու, հրդեհելու յատկութիւն: Լուսատու միջատները իրանց մարմնի կազմութեամբ գրեթէ ոչնչով չեն տարբերում սովորական միջատներից:

Վերցնենք օրինակ չխկչխկւն կոչող լուսատու միջատը: Դա նման է մեր բզեզին, ունի 3 զոյգ ոտներ և 5 զոյգ թւեր (2 զոյգը իսկական թւերի տակն են): Տարբերութիւնը միայն նրանումն է, որ չխկչխկանի կրծքի վրայ կան երկու կլոր զնդակներ, որոնք գիշերները լոյս են տալիս: Բացի դրանից նրա ամբողջ մարմինը ծածկւած է մանրիկ կէտերով — (ցերեկը չեն նկատում) — որոնք զարձեալ լոյս են արձակում: Բացի չխկչխկանից լուսատու միջատների մէջ նշանաւոր են նաև կրակէ նամն ու լապտերակիւր: Իտալիայում էլ կան մի տեսակ բզեզներ, որոնք կապտագոյն լոյս են արձակում:

Հոլանդիայի ափերում պատահել են փոքրիկ կենդանիների՝ խեցգետինների դասակարգից, ոչոնք նոյնպէս լոյս են տալիս: Դիտնականներից ոմանք ենթադրում են, որ այդ միջատների լոյսը առաջ է գալիս հետեւեալ ձևով.

— Դրանց մարմնի մէջ կայ մեծ քանակութեամբ ածխածին, որը առանձին ծակոտիների միջով դուրս գալով խառնուում է օդի թթւածնի հետ և առաջացնում կրակ...

2^է որ այդ միւսնոյն բանը կատարուում է նաև մոմի այրելու ժամանակ... Տարբերութիւնը միայն նրանումն է որ միջատների մէջ այրումը շատ դանդաղ է կատարուում, ուստի և տաքութիւնն էլ շատ չնչին և անվնաս է անում:

XXV

Ջրային լուսատու կենդանիներ

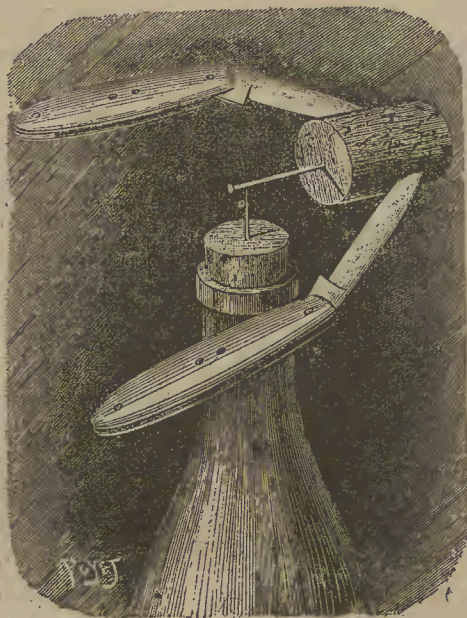
Ծովերի ու ովկեանոսների մէջ կան անթիւ անհամար մանրիկ կենդանիներ, որոնք մոլիւսկա անոնն են կրում և երևում են միայն խոշորացուցով: Դրանք բաժանուում են շատ ու շատ տեսակների և իւրաքանչիւր տեսակը իր որոշ անոնն ու յատկութիւնն ունի... Օրինակ մի տեսակը նշանաւոր է լոյս տալու առանձնայատկութեամբ և կոչւում է լուսասու մոլիւսկա:

Չատ անգամ լուսասու մոլիւսկաները տարածուում են ջրի երեսին և լուսաւորում են ահագին տարածութիւն, այնպէս որ մարդ կարծում է, թէ ծովի մակերևույթը ծածկւած է կրակէ սփռոցով... Այդ բանը տեսել և վկայում են Համբուլտը և միւս ծովագնացները... Եթէ այդ ժամանակ մի ամանով ջուր վերցնենք և տանենք սենեակը, դարձեալ կրկնատենք նոյն կապտաւուն լոյսը: Ջրային լուսատու կենդանիները, ծովերի յատակից մակերևույթն են բարձրանում անձրևային եղանակին: Հիւսիսային ծովերում այդ կենդանիները աւելի մանր են, քան թէ Հարաւային ծովերում: Դրանց մէջ կան այն աստիճան մանրերը, որ ամենալաւ խոշորացուցով էլ հազիւ են նշմարուում... Սակայն եթէ վերցնենք մի բաժակ մաքուր ջուր և նրա մէջ գցենք մի քանի հատ այդ մանրիկ արարածներին, ջուրը դարձեալ կրփոխէ իր գոյնը, կրդառնայ փայլուն—արծաթագոյն, այնպէս որ նայողը կրկարծէ թէ բաժակի միջինը հալած արծաթ է...

Եթէ բաժակի բերանը փակենք և մի քանի անգամ թափ տանք, այն ժամանակ լուսատու միջատները կրսատկեն և ջուրը նորից կրպարգւի, իր նախկին գոյնը կրստանայ: Գիտնականները կարծում են, որ այդ մոլիւսկաների մարմնի մէջ էլէկտրական ոյժ կայ, որից և առաջ է գալիս լոյսը:

Դ ի ս ա կ ա ն զ ր օ ս ա ն ք

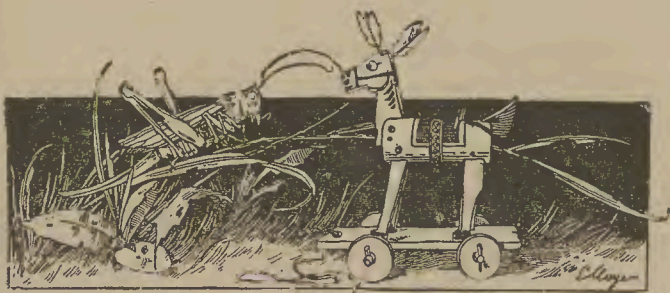
Քորոցը ցցեցէք խցանի մէջ, որի երկու կողքերից համահասար չափով տեղաւորած լինեն միատեսակ կշիռ ունեցող երկու զրջահատեր: Նրանց կարելի է կանոնաւորել, բերանները շատ ու քիչ բաց անելով. քորոցն ու զրջահատները անպատ-

ճառ պէտք է գտնեն հորիզոնական մի որոշ հարթութեան վրայ: Այժմ հարկաւոր է քորոցը դնել ասեղի սուր ծայրի վրայ, որի բութ կողմը ցցւած լինի խցանի մէջ, իսկ վերջինս էլ փակւած շշի բերանում. այն կէտը, որով ասեղի ծայրն ու քորոցը հպւում են միմեանց, պէտք է շարունակ փոփոխել, մինչև որ, վերջապէս, քորոցն առանց որևէ օգնութեան՝ կանգ առնի խիստ հորիզոնական դիրքի վրայ: Եթէ զգու-

շութեամբ, բայց աստիճանաբար հետզհետէ աւելի սաստկացնելով փչենք զրջահատներից մէկն ու մէկի կողքին, այն ժամանակ ամբողջ գործիքը կը սկսի շրջանաւոր պտուտ անել: Մի քիչ ժամանակից յետոյ քորոցիցն էլ աւելի ամուր ասեղը ծակելով՝ զուրս կը փորի նրա մէջ մի փոքրիկ խորութիւն, որից, եթէ շարունակենք փորձը, մի ծակ կը գոյանայ:

Այս փորձը նոյնպէս լաւ է յաջողւում, երբ քորոցը մըտնում է խցանի մէջ սրա առանցքի միջոցով, իսկ ասեղը խաչանիշ ուղղութեամբ՝ իր սուր ծայրով ամրանում է քորոցի մէջ:

Ջ Ի Ա Ր Ճ Ա Լ Ի Բ

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ Ն Ե Ր

26) Առաջ. Խ. Ջահմագեանի.

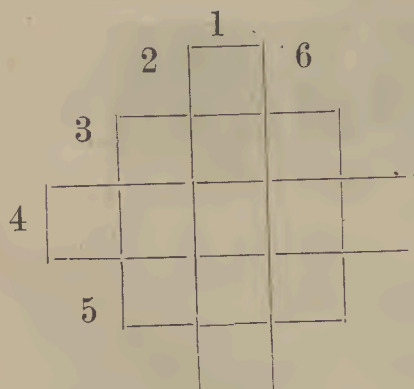
Պահիր մտքումդ մէկ թիւ,
 Երկու անգամ բազմապատկիր՝
 Ինձնից էլ չորս վրան դիր,
 Եւ ընդհանուր գումարը
 Երկու մասի բաժանիր,
 Եւ եթէ այդ կէսից
 Քո պահածն էլ վեր առնուս՝
 Մնացորդ կըլինի *երկուս*:

Հապա իմացէք, ինչպէս
 Իմացայ ես մնացորդը,
 Երբ բոլորովին ինձ
 Յայտնի չէր ձեր պահածը:

27) Առաջ. Ս. Հիմաեկեանցի.

Արար աշխարհում միայն երկու բառ
 Գոյութիւն ունին մարդկութեան համար.
 Երկուսն էլ միավանկ և ներհակ միմեանց:

28) Առաջ. հ. հարուհեանցի.

Այս քառակուսիները մէջ
մտցնել 2 ա, 1 բ, 2 գ, 2 ե,
2 մ, 2 ն, 1 ս—աջնակէս որ
եթէ 1—4 սիւներից կարդաց-
ւի—տները վրայ զործածելիք
մի առարկայի անուն, 2—3
բարձր տեղ, 5—6 կոտորակ:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ՏԻԳՐԱՆ ԴԱՋԱՐԵԱՆ

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 13-го іюня 1897 года.
Типографія И. Мартиросіанца, Орб. ул. д. № 1—2.

ԱԼԲՈՄ-ԱԼՄԱՆԱԽ

4 գոյնով տպագրւած, 64 թերթիկների վրայ, 101 հետաքրքիր և գեղեցիկ պատկերներ, նկարներ

ԳԻՆԸ 2 ռ.

Աղբիւր և Տարազի 96 և 97 թ. բաժանորդների համար 1 ռ. 25 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Агбюръ կամ Таразъ.

Աղբիւր-Տարազի

գրասենականում Խալիայից եւ Ճրանսիայից ստացւել են մեծ քանակութեամբ 200 տեսակից աւելի օրհորսփական շաւ գեղեցիկ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ, հասր ցաւապարհածախսով 30 կ. մինչ 3 ռ.

Թիֆլիսի Կենդրոնական, Կովկասեան եւ զանազան քաղաքների գրավաճառաւ.

նոցներում ծախւում է

Ա Տ Ր Պ Ե Տ Ի

«Ալմաս» վէպ բարձր-Հայոց կեանքից. գինն է. 2 ռ.
«Խել-Կարապետ» վէպ Հայ-կաթողիկեների կեանքից. 1 ռ.
«Չուտան» ողբերգ. օպերայի համար թուրք Հայոց կեանքից. . . 1 ռ.
«Սարաֆ» ողբերգութիւն տաճկ. պատ. կեանքից. 30 կ.

Թարգմանւում է

Սերասիան Կնայպի

„МОЕ ЧУДЕСНОЕ ВОДОЛѢЧЕНИЕ“

հեղինակութիւնը:

5—5

Աղբիւր-Տարազի գրասենականում վաճառւում են

Ր. Կ.

ԱԼԲՈՄ-ԱԼՄԱՆԱԽ 4 գոյնով, ազգ. և այլն 101 պատկեր. 2 ռ. փոխ. 1 25
ՍԱՍՈՒՆԻ ԿԵՆՔԻՅ—Ծերենցի Երկունք IX դարու (սակաւաթիւ) . 2 —
Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆՅ. Բանաստեղծութիւններ 1 ռ. 50 կ. փոխարէն . . 1 —
ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՅ. Բանաստեղծութիւններ 60 կ. փոխ. . . . — 30
ՍՐԻԳԳ. Բնութեան երգեր և Բանաստեղծութիւններ 80 կ. փոխ. — 50
Ս. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ ճենապակու վրայ պատկերը (սակաւաթիւ) . . . 10 —
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ պատկերը 6 ռ. փոխ. 4 —
ԲԵՐԿԻՆՔ, խրոմօ-ակարել, ՌԱՖԱՅԷԼԻ Մաղօսաններ, հրեշտակներ, ԲՈՒՐԷՆՍԻ Յիսուս և Տիրամայր, ՂԷՔՍՊԻՐԻ Բօմէօ-Ջուլիէթ թափանջիկ լուսի դէմ նկար, ընդամենը 8 պատկեր. 2 ռ. փոխարէն . — 60
ՄԻՔԱՅԷԼ ԱԼԲԱՆԴԵԱՆՅԻ մեծադիր Փօտոօ-գրաւիւր պատկերը . 1 20
ՀԱՐԻՄԻ ԱՂՋԻԿԸ ոսկէ շղթաներում — 50
ՄԱՅՐԻԿԻ ՆԵՋԱՐԱՆՈՒՄ խրոմօ 1 30
ՉՄԵՌ — 20
ԱՐՏԱՂԷՍ Բ. թագաւորի մուտքը ի Հռոմ. — 30

XV ԱՂԲԻՒՐ XV 1897 VIII ՏԱՐԱԶ VIII

Միամսեայ պատկերազարդ Հանգէս մանուկների, ծնողների և դաստիարակների համար:

Պատկերազարդ շաբաթաթերթ ընտանեկան ընթերցանութեան համար:

Ն Պ Ա

ԱՂԲԻՒՐԻ նպատակն է զարթեցնել և զարգացնել հայ երեխայի մէջ բարի նախանձ դէպի վսեմն ու ազնիւր և ատելութիւն դէպի չարն ու վնասակարը:

Աղբիւրը իր մատող ընթերցողների սրտերում ցանում է զթութեան, ինքնաճանաչութեան, անվեհերութեան սերմեր:

Ծ Ր Ա

Աղբիւրը լոյս է տեսնում իւրաքանչիւր ամիս 2—3 թ., տարեկան 12 №.:

Ա. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ. ՄանրաՎէպ, Զրոյց, Հէքիաթ, Ճանապարհորդութիւն, Կենսագրութիւն, Բանաստեղծութիւն, Գիտութիւն և արեստ, Նոր լուրեր, Այլ եւ այլք: Զարմալիք, Մանկական, Փրեօբէլեան, շախմատի եւ այլ խաղեր, Բնբուսներ, Թառնական խնդիրներ, Անեկդոտ, Հանելուկ, Երգեր նոտաներով:

Բ. ԲԱԺԻՆ. Կրթութեան եւ դաստիարակութեան վերաբերեալ յօդածներ եւ տեղեկութիւններ: Առաջարկութիւններ: Խորհուրդներ: Մատենախօսութիւն եւ նոր գրքեր: Խառն լուրեր: Պատասխաններ, Յայտարարութիւններ:

Աղբիւր-Տարագի խմբագրութիւնը անմիջական և սերտ չարաքերութիւն ունենալով Աւրոպայում կիշէ պատրաստող նշանաւոր գործարանների հետ, արդէն կարելի է դարձրել բաւական արագութեամբ տպագրել օրաց հարցերի, դէպքերի հետ համաբեա գուզնութաց և նրանց վերաբերեալ նկարներ, տեսարաններ, պատկերներ: Բացի այն՝ որ ՏԱՐԱԶ ընթերցանութեան շատ նիւթ է տալիս բնութիւնական, պակաս էքեր չեն զարգարում և կրիական յօդածներով: Գեղարեստն ու գիտութիւնը Տարագում ընդարձակ տեղ են բռնում. նրանք քաղում են և կազմում հաւատարմ աղբիւրներից մեր մասնագէտ աշխատակիցների ձեռքով:

Աղբիւր եւ Տարագ միեւնոյն հասցէով 1897 թ. ստորագրողը իրաւունք ունի 1 ր. ուղարկելով մանապարհածախս՝ ստանալ Տարագի № 1-ի հետ. 1) Միջաշէլ Նալբանդեանի (խկական եւ վերջին ֆոտոգրաֆիայից) մեծադիր գրաւիր, 2) Մալբիկի ննջարանում, շքեղ խրոմօ, 3) Հարեմի աղջիկ, օլիգարխիական պատկերները:

Բացի այդ իւրաքանչիւր ամիս եւ Պարիզի մօզաներ:

ԱՂԲԻՒՐԻ տարեկան գինը 3 ր. (արտասահման 4 ր. կամ 12 ֆր.) ՏԱՐԱԶԻՆԸ 6 ր. (արտասահման 10 ր. կամ 30 ֆր.):
Հասցէն՝ Редакция „Агбура“ կամ „Таразъ“ Тифлисъ. Rédaction des journaux „Agbur“ et „Taraz“ Tiflis (Caucase).